

LBRIS | We know
books

GHEORGHE GUȚU

DICTIONAR LATIN – ROMÂN

Ediția a III-a

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

a.	anul	dir.	direct(ă)
abrev.	abreviere; abreviat	distrib.	distributiv
abl.	(cazul) ablativ	ecl.	(termen) eclesiastic
abs.	absolut	elipt.	eliptic
abstr.	(sens) abstract	enclit.	enclitic
ac.	(cazul) acuzativ	entom.	în entomologie
ac. gr.	accusativus Graecus	etc.	et cetera
act.	(sens) activ	euf.	eufemism
adj.	adjectiv	ex.	(de) exemplu
adv.	adverb; adverbial	excl.	exclamație; exclamativ(ă)
afirm.	afirmativ	expr.	expresie, în expresii
agr.	în agricultură	f.	(substantiv de gen) feminin
anat.	în anatomie	fam.	în limbaj familiar
anel.	anelide	fig.	(sens) figurat, la figurat
apic.	în apicultură	fil.	în filozofie
aprox.	aproximativ	fr.	în franceză
arh.	(termen) arhaic	f.	(substantiv de genul) feminin
arhit.	în arhitectură	f. rar	foarte rar
aritm.	în aritmetică	frecv.	frecvent
astr.	în astronomie; în astrologie	frecvent.	frecventativ
bisilab.	bisilabic	gener.	termen generic; în (sens) general
bot.	în botanică	genit.	(cazul) genitiv
e.	circa, aproximativ	geogr.	în geografie
calit.	al calității	geom.	în geometrie
card.	(numeral) cardinal	gerund.	gerundiv
clas.	clasic	glum.	în glumă
colect.	substantiv colectiv; sens colectiv	gr.	grec(esc), în greacă
comerc.	termen comercial	gram.	(termen) gramatical; în gramatică
comp.	(gradul) comparativ	iht.	în ihtiologie
compl.	complement	imper.	(la) imperativ
complt.	completiv(ă)	impers.	(verb) impersonal; la impersonal
concr.	(sens) concret	impf.	imperfect
conj.	conjuncție	incoat.	incoativ
conjct.	(modul) conjunctiv	ind.	(modul) indicativ
conjug.	conjugare(a)	indecl.	indeclinabil
constr.	(în) construcție gramaticală cu ...	indef.	indefinit
conv.	în limbajul conversației	indir.	indirect(ă)
coord.	coordonată; coordonatoare; coordonare	inf.	(la) infinitiv; infinitival(ă)
corel.	corelat(iv); în corelație	injur.	(termen) injurios
dat.	(cazul) dativ	inscr.	(în) inscripții
decl.	declinare(a)	instr.	(cazul) instrumental
def.	defectiv	intens.	intensiv
dem.	demonstrativ	interj.	interjecție
dep.	deponent	interrog.	interrogativ, propoziție interogativă
deriv.	derivat, derivate	inuz.	inuzitat
dezider.	deziderativ	iron.	ironic
dim.	diminutiv		

ist.	istoric	pos.	posesiv
judic.	termen judiciar	postcl.	postclasic
jur.	în drept, termen juridic	pr.	prezent
lat.	(în) latină	precl.	în latina preclasică
lect.	lecțiune	pred.	predicativ
lit.	în literatură	prep.	prepoziție
locat.	locativ	prez.	(timpul) prezent
locut.	locuțiune	pron.	pronume
log.	în logică	prop.	propoziție
m.	(substantiv de gen) masculin	propr.	(sens) propriu, la propriu
mal.	malacologie	prov.	(ca) proverb
m.m.c.p.	mai-mult-ca-perfect	publ.	public, administrativ
mar.	în marină	p. viit.	participiu viitor
mat.	în matematică	refl.	(la) reflexiv
med.	în medicină	rel.	termen religios, în limbaj religios
metr.	în metrică	relat.	relativ(ă)
mil.	termen militar	ret.	în retorică
mineral.	în mineralogie	sec.	secolul
mitol.	în mitologie	semidep.	semideponent
muzic.	în muzică	sg.	(la) singular
n.	(substantiv de gen) neutru; la neutru	spec.	sens special; în special
neanim.	la neanimate	sincop.	sincopat, formă sincopată
neg.	negativ(ă), construcție negativă; negație	stil.	în stilistică; figură de stil
nehot.	nehotărît	subiect.	subiectiv
nom.	(cazul) nominativ	subînt.	subînteles, se subîntelege
num.	numeral	subord.	subordonat(ă), subordonare
obiect.	obiectiv	subst.	substantiv; substantivat
oc.	ocazional	superl.	(gradul) superlativ
ofic.	în limbaj oficial, sens oficial	s. v.	<i>sub voce</i> (la cuvîntul-titlu)
opt.	optativ	ș. a.	și alții, și altele
ord.	(numeral) ordinal	tard.	în latina tîrzie; tardiv
ornit.	în ornitologie	tehn.	(ca) termen tehnic
parant.	în paranteză, parentetic	temp.	temporal
part.	partitiv; participiu	term.	termen
pas.	(sens) pasiv, la pasiv	tranz.	la tranzitiv, ca verb tranzitiv
p.d.v.	din punct de vedere	unipers.	unipersonal
peior.	peiorativ	urm.	următorul, următoarea
pers.	personal; persoană, persoane	v.	vezi
personif.	personificat	vb.	verb(e)
pf.	perfect	vers.	în versificație
pl.	(la) plural	vi.	verb intransitiv
poet.	în poezie, termen poetic	viit.	(timpul) viitor
polit.	în limbaj politic	voc.	(cazul) vocativ
pop.	(termen) popular	vt.	verb tranzitiv
p. pf.	participiu perfect pasiv	zool.	în zoologie
p. pr.	participiu prezent		

- (2) adjectiv cu două terminații
- (3) adjectiv cu trei terminații *sau* participiu perfect (notat *p. pf.*) cu regim de adjectiv cu trei terminații
- (I) verb de conjugarea I (cu formele de bază cu totul regulate)
- (IV) verb de conjugarea a IV-a (cu formele de bază cu totul regulate)
- ~ (tilda) în exemplele ilustrative înlocuiește **formal** cuvîntul-titlu, iar în cazul verbelor substituie infinitivul (și nu forma de indicativ prezent persoana I singular, care apare cu valoare de cuvînt-titlu)
- = (semnul egal) indică echivalența sau are sensul de „adică“
- + (semnul plus) se citește „și“; apare în situațiile în care se indică (în paranteze drepte, posterior notării categoriei morfologice și precedînd definiția) etimologia cuvîntului-titlu și cînd aceasta este constituită din două componente; de exemplu:
- locuplēs, ētis adj.** [*locus + pleo*] **1** bogat în pămînturi ...; **2** ... ceea ce înseamnă că „locuples“ provine din „locus“ și „pleo“.
- // (bara oblică dublă) apare în situațiile în care sub același cuvînt-titlu sînt trecute și derivatele lui, separînd termenii care aparțin unor categorii morfologice (gramaticale) diferite, și anume:
- a) la înregistrarea numelor proprii (zei, eroi, oameni celebri etc.) sau a toponimelor (orașe, țări, ținuturi etc.), de exemplu:
- Ameria, aef.** oraș în Umbria // **Amerīnus** (3) *adj.* amerin // **Amerīni, ōrum m. pl.** amerinii, locuitorii din Ameria // **Amerīna, ae n. pl.** fructe de Ameria.
- b) la înregistrarea adjectivelor care (semantic) permit includerea în corpul unuia și aceluiași articol de dicționar și a formelor sale substantivate (*sau* derivate), de exemplu:
- plumbeus** (3) *adj.* de plumb // **plumbeum, ī n.** vas de plumb // **plumbei, ōrum m. pl.** (subînț. **nummi**) bani de plumb
- c) la înregistrarea participiului perfect (cu formele sale adjectivale și substantivale derivate), de exemplu:
- armātus** (3) *p. pf. v. armō* // **adj.** înarmat: ... // **armāti, ōrum m. pl.** oameni înarmați, soldați ...
- [ ] (paranteze drepte) închid:
- a) indicații asupra etimologiei cuvîntului de bază înregistrat
- b) precizări asupra recțiunii verbale sau asupra regimului de construcție gramaticală, elementele date indicînd funcțiile sintactice, de exemplu:
- appropiō** (I) *vi.* a se apropia (de) [cu dat.] ...
ceea ce înseamnă că verbul „appropio“ cere drept complement un substantiv în cazul dativ sau:
- apprōmittō, ere vt.** a se face chezaș, a garanta că ... [cu ac. și inf.] ...
- c) informații suplimentare asupra diverselor forme anormale, variante grafice și ortografice, elementelor de gramatică istorică referitoare la termenul de bază înregistrat, menționînd forme arhaice, forme rare etc.; parantezele drepte care închid această categorie de informații apar ca regulă la finele articolului respectiv de dicționar.
- semn pus pe o vocală latinească, de exemplu: **ā, ē, ī** etc., arată că acea vocală este lungă; în dicționarul nostru, se notează numai cantitatea vocalelor lungi prin natură, ceea ce înseamnă că vocalele care nu poartă acest semn sînt vocale scurte prin natura lor.

A

A, a f. și n. indecl. litera A, a; (în abrev.): **1 A.** = Aulus (prenume); **2 A.** = annus „anul”; **3** (la votarea unei legi) **A.** = Antiquo sau Abdico „resping”; **4** (la votarea într-o instanță de judecată) **A.** = Absolvo „achit” (litera A este numită și *littera salutaris* „litera salvatoare”, spre deosebire de **C.** = Condemno „condamn”, numită și *littera tristis* „literă nefericită”); **5** (la datare, pentru marcarea anului) **A. U. C.** = ab Urbe condita „de la întemeierea Romei” sau = anno Urbis conditae „în anul de la întemeierea Romei”; **6 a. d.** = ante diem ... „înainte de ziua de ...” (ex.: **a. d. sextum Kal. Nov.** = ante diem sextum Kalendas Novembres „cu șase zile înaintea calendelor lui noiembrie”); **7** (în inscr.) **A** = Augustus; **A. A.** = Augusti duo; **A. A. A.** = aurum, argentum, aes „aur, argint, aramă” (inscripție pentru titlul complet de: Aeri, Argento, Auro flando, feriundo, pe care îl purtau cei trei membri ai comisiei însărcinate cu controlarea operației de batere a monedelor).

a¹ (ah) interj. (exprimînd durere, admirație, indignare etc.) ah!, vai!

a², ab, abs prep. cu abl. (de regulă: **a** înainte de consoane, în afară de h; **ab** înainte de vocale și h, dar și înainte de consoane, mai frecvent lichide și nazale; **abs** înainte de c, q, t) **I 1** (arătînd punctul de plecare, după vb. de mișcare, opus prep. **ad**) de la, din: **a.** (cu nume de loc) venio a foro vin din for, ab urbe proficisci a pleca din oraș, litterae a Gallia allatae scrisoarea adusă din Gallia; **b.** (cu nume de pers.) a Cesare redire a se întoarce de la Caesar, a Porsenna venerunt LIV. au venit de la Porsenna; (fără vb.) non ille Serranus ab aratro CIC. nu acel Serranus venit de la plug; **c.** (cu vb. adesse) adest a milite PL. este aici, venit din partea soldatului, dona tibi adsunt a Phaedria TER. iată darurile trimise ție din partea lui Phaedria; **d.** (cu nume de orașe, arătînd împrejurimile, ținutul) Caesar a Gergovia discessit CAES. Caesar a plecat de la Gergovia; **2** (arătînd proveniența, după vb. ca petere, quaerere, habere, accipere, cognoscere, audire, dare, solvere etc.) honores a populo petere CIC. a cere poporului demnități, nihil a vobis accipi CIC. nu am primit nimic de la voi, cognovit a captivis CAES. a aflat de la prizonieri, a me argentum dedi PL. am dat bani de la mine, legare pecuniam a filio CIC. a lăsa un legat care trebuie să fie achitat de fiu; **3 a.** (arătînd originea, descendența)

a Deucalione ortus CIC. născut din Deucalion, sed haec et vetera et a Graecis CIC. dar acestea sînt vechi și, pe de altă parte, provin din cărțile grecești, ea sunt omnia non a natura, sed a magistro CIC. toate acestea provin nu de la natură, ci de la profesor; **b.** (filiația literară, filozofică) Zeno et qui ab eo sunt CIC. Zenon și cei care i-au urmat (elevii lui), nostri illi a Platone CIC. faimoșii noștri platonicieni, erat ab isto Aristotele CIC. era din școala lui Aristotel al vostru; **c.** (cu nume de localități, redînd un adj.) Turnus Herdonius ab Aricia LIV. Turnus Herdonius din Aricia, legati ab Ardea LIV. soli de la Ardea, pastor ab Amphryso VERG. păstorul amphryzian (Apollo); **d.** (în etimologii) Chaoniam Troiano a Chaone dixit VERG. a numit Chaonia după numele troianului Chaon, caelum a cavatione VARR. cuvîntul „cer” vine de la cuvîntul „cavitare”, Quirites a Curibus appellati LIV. cviriții s-au numit așa după numele orașului Cures. **II** (arătînd separarea, îndepărtarea) de la, de: **1** (după vb. ca dimittere, excludere, distare, differre, abhorre etc.) filium a se non dimittebat CIC. nu-l lăsa pe băiat de lingă sine, matres a conspectu liberorum exclusae CIC. mamele ținute departe de ochii copiilor, non longo spatium ab eius castris distabant CAES. nu erau la mare distanță de tabăra lui, non multum ab expugnatione differt CIC. nu se deosebește mult de un asalt, Galli deiecti a Capitolio CIC. gallii alungați de pe Capitoliu, secernere a bonis CIC. separă-te de oamenii cinștiți, abhorret a persona hominis gravissimi CIC. nu se potrivește cu un om foarte serios; (fără vb.) a Chrysippo pedem numquam CIC. nu se mișca un pas de lingă Chrysippus; **2** (după vb. și adj. cu sensul de „a apăra de o primejdie”, „a lua măsuri față de o primejdie”, ca, de ex. defendere, tueri, cavere, munire, prohibere) defendere ab hoste CIC. a apăra de dușman, fines suos a latrocinii tueri CIC. a-și apăra teritoriul de fîlhării, quo a periculo rempublicam prohibete feriti statul de această primejdie, cavere a veneno CIC. a se păzi de otrăvire, provincia a praedonibus libera CIC. provincia scăpată de hoți, securus ab insidiis LIV. la adăpost de curse; **3** (expr.) ab re nepotivus cu împrejurarea, fără rost: haud ab re duxi referre LIV. am socotit că nu este fără rost să spun. **III 1** (sens local) din partea, dinspre, din: Attingit etiam ab Sequanis et Helvetiis flumen Rhenum CAES. dinspre

sequani și helveți (Gallia) ajunge chiar pînă la Rin, *collis a septentrionibus erat CAES.* dinspre nord era o colină, *ceciderunt a Romanis ducenti CAES.* din partea romanilor au căzut 200, *a fronte* din față, *a tergo* din spate, *a latere* din flanc, *a sinistra* (parte) din stînga, *a dextro cornu* de la aripa dreaptă, *a novissimo agmine* de la ariergardă, *ab Opis* (subînț. aede) CIC. dinspre templul lui Ops, *periculum ab hoste* primejdie din partea dușmanului; **2** (*cu vb.* stare, esse, sentire, facere ab aliquo = a fi de partea cuiva, a ține cu cineva, a fi de partea, în favoarea cuiva) *abs te* stat PL. este de partea ta, *a mendacio contra verum stare* CIC. a fi de partea minciunii contra adevărului, *vide ne hoc totum sit a me* CIC. ia seama ca toate acestea să nu fie în sprinjalul meu, *a nobis* *facit* CIC. ține cu noi, *ab reo dicere* CIC. a vorbi în favoarea acuzatului; **3** în privința ..., în ceea ce privește ...: *firmus ab equitatu* CIC. tare în cavalerie (în ceea ce privește cavaleria), *imparati cum a militibus, tum a pecunia* CIC. nepregătiți și în privința soldaților, și în privința banilor, *laborare a re frumentaria* CAES. a suferi dinspre partea proviziilor (în ceea ce privește proviziile), *tempus mutum a litteris* CIC. epocă mută în privința scrierilor (epocă lipsită de scrieri), *ab ingenio improbus* PL. din firea lui un ticălos, *doleo ab oculis* PL. sufăr de ochi, *ab omni parte beatus* HOR. fericit în orice privință; **4** (arătînd funcția, după *servus, libertus etc. exprimat sau subînț.*) *servus a pedibus* CIC. sclav care face cursele, (*servus*) a manu copist, *servus a frumento, a vinis, ab argento* sclav care are în grijă grîul, vinurile, argintăria, (*libertus*) a *rationibus, ab epistulis, a quaestionibus* (libert) însărcinat cu contabilitatea, cu corespondența, cu cercetările judiciare, *novum officium instituit a voluptatibus* SUET. a instituit o nouă slujbă: a organizării plăcerilor. **IV 1** pornind de la, de la: *a medio ad summum* CIC. de la mijloc pînă la capăt, *ut erat a Gergovia despectus in castra* CAES. fiindcă de la Gergovia se putea vedea în tabără, *orae maritimae praesum ab Formiis* sînt comandantul litoralului începînd de la Formiae; **2** (*evaluare a distanței*) de, de la: *campus est ab oppido circiter milia passuum decem* NEP. cîmpul este la o distanță de cam zece mii de pași de cetate, *septimas esse aedes a portu* PL. (a zis că) este a șaptea casă de la port, *procul a patria* departe de patrie, *satis longe ab urbe* destul de departe de oraș; **3** pornind de la (împreună cu ...), din: *teneram ab radice ferens cupressum* VERG. purtînd un tînar chiparos cu rădăcini cu tot. **V** (*punct de plecare într-o judecată, într-un raționament*) după: *id a Gallicis armis cognovit* CAES. a cunoscut aceasta după armele gallilor, *populum ab annis digerere* OV. a împărți populația după vîrstă; (*expr.*) *ab arte* după regulile artei, artistice. **VI 1** (*timpul*) de la: *ab initio* de la început, *ab Urbe condita* de la întemeierea orașului (Roma), *a puero* de copil, *a pueritia* din copilărie, *a mane ad noctem usque* de dimineață pînă noaptea, *lex a sexagesimo anno senatorem non citat* SEN. de la șizeci de ani înainte legea nu-l mai convoacă pe senator; **2** (*ordinea*) după: (*Carneades*) *quartus ab*

Arcesilao fuit CIC. (*Carneades*) a fost al patrulea după Arcesilaos, *potentia secundus a rege* B. ALEX. ca putere al doilea după rege, *secundus a Romulo conditor Urbis* LIV. al doilea întemeietor al Romei după Romulus; **3** după, îndată după: *a tuo digressu* CIC. după plecarea ta, *ab hac contione legati missi sunt* CAES. după această cuvîntare, au fost trimiși soli, *amnis ab his tacuit* OV. după aceasta, riul a amuțit. **VII** (*cauza*) de pe urma, ca urmare, din cauza: *niger a radiis solis* OV. negru de pe urma razelor soarelui, *inops urbs ab longinqua obsidione* LIV. orașul lipsit de toate ca urmare a îndelungatului asediu, *zona torrida semper ab igni* VERG. zonă tot timpul fierbinte din cauza arșitei, *ab ira, ab odio* de minie, de ură, *a vento unda tumet* OV. ca urmare a vîntului, valul se umflă. **VIII** (*cu nume de pers. ca subiect logic al vb. pasiv*) de, de către: *a patre laudari* a fi laudat de tatăl său; (*cu nume considerate ca pers.*) *pecunia a civitate numerata est* CIC. banii au fost plătiți de către cetate, *navis a classe capta* CIC. corabia capturată de flotă, *a republica* CIC. de către stat. **IX** (*la autorii tîrziu și pe lângă adv.*) *ab intus* dinăuntru, *a foris* de afară, *a peregre* de aiurea, *ab invicem* fiecare la rîndul lui. **X** (*la autorii tîrziu, după comp. = quam*) *praestantior ab his* mai mîndru decît acestuia, *inferior ab illo* mai prejos decît acela.

abacinus (3) *adj.* de mozaic PLIN.

abactio, *ōnis f.* izgonire HIER.

abactor, *ōris m.* hoț de vite APUL.

abactus¹ (3) *p. pf. v.* abigo

abactus², *ūs m.* furt de vite, luarea turmelor: *cum abactus hospitem exerceret* PLIN. IUN. pe cînd lua vitele oaspeților.

abaculus, *i m.* tăbliță de sticlă colorată pentru mozaic PLIN.

abacus, *i m.* **1** tablă de joc împărțită alternativ în pătrățele albe și negre, eșichier; **2** tablă de calcul; **3** masă de lux, servind ca suport vaselor de vin; bufet; **4** tăbliță de marmură sau de sticlă, aplicată ca ornament pe pereți; **5** (*archit.*) abacă (*placă subțire care constituie partea superioară a capitelului unei coloane, înlesnind legătura acesteia cu arhitrava*).

ābaddir *n. indecl.* sau **ābaddir**, *iris m.* piatră meteorică (*piatra pe care Rhea i-a dat-o lui Saturn s-o înghită în locul lui Iupiter*).

abalienātiō, *ōnis f.* înstrăinare CIC.

abalienō (*J vt.* **1** a face (pe cineva) să fie lipsit (de ceva al său), a separa, a îndepărta: *istuc crucior a viro metali abalienariet* PL. ceea ce mă chinuie e că sînt lipsit de un astfel de om, *abalienati iure civium* LIV. lipsiți de dreptul de cetățenie. ~ *Campanos metu* LIV. a-i elibera pe campanieni de frică; **2** a înstrăina (un bun al său), a vinde, a ceda: ~ *agros populi Romani* CIC. a înstrăina pămînturile statului roman, ~ *vectigalia* CIC. a ceda veniturile statului; **3** (*fig. frecv.*) a înstrăina, a îndepărta (sentimentele cuiva, făcîndu-l dușmănos sau indiferent): *Pompei voluntatem abalienabat a me oratio mea* CIC. cuvîntarea mea îmi înstrăina bunăvoința lui Pompeius, ~ *totam Africam* NEP. a-și îndepărta întreaga Africă, *a senatu ordi-*

nem coniunctissimum abalienarunt CIC. au îndepărtat de senat clasa cea mai unită cu el.

abaliud *adv.* de altă parte TERT.

abamita, *ae f.* soră a străbunicului după tată DIG.

abante *prep. cu ac. și abl. (tard.)* înaintea.

Abās, *antis m.* rege în Argos, tatăl lui Acrisius, bunic al Danaei și al Atalantei, străbunic al lui Perseus (fiul Danaei) // **Abantēus** (3) *adj.* al lui Abas, abanteic // **Abantiadēs**, *ae m.* urmaș al lui Abas, fiul lui Abas (*anume: Acrisius*) sau nepotul lui Abas (*anume: Perseus*) // **Abantias**, *adis f. 1)* urmașă a lui Abas, abantiadă (Danae sau Atalanta); 2) Abantiada (*vechi nume al insulei Eubee*) // **Abantius** (3) *adj.* al Eubeii, eubeic.

Abatos, *īf.* insulă stincoasă pe Nil (*situată în apropiere de Memphis, unde aveau acces doar preoții*).

abavia, *ae f.* străbunică DIG.

abbaetō, *ere vi.* a se depărta PL.

abavunculus, *ī m.* frate al străbunicului DIG.

abavus, *ī m.* străbunic CIC.; (*la pl.*) strămoși CIC., PLIN.

abbās, *ātis m.* abate ECCL.

abbātia, *ae f.* abație ECCL.

abbātissa, *ae f.* superioară a unei mănăstiri ECCL.

abbreviatiō, *ōnis f.* abreviere ECCL.

abbreviator, *ōris m. (tard.)* abreviator.

abbreviō, *āre vt.* a abrevia ECCL.

Abdēra, *ōrum n. pl.* și **Abdēra**, *ae f.* oraș în Thracia (*locul de naștere al filozofilor Protagoras și Democrit; conform legendei, locuitorii acestuia erau renumiți prin negliobia lor*) // **Abdērītēs**, *ae m.* locuitor din Abdera // **Abdērītānus** (3) *adj.* abderitan; (*fig.*) negliob.

abdicatiō, *ōnis f. 1.* părăsire, renunțare: ~ *dictaturae* LIV. renunțare la dictatură; 2) dezmoștenire (a unui fiu) SEN.

abdicō¹ (*I*) *vt. I* a respinge, a nu recunoaște: ~ *legem agrariam* PLIN. a respinge legea agrară, ~ *aliquem patrem* LIV. a nu recunoaște pe cineva ca tată, ~ *liberos* SEN. RH. a nu-și recunoaște copiii; 2) (*freqv.*) a se demite, a renunța public la o funcție: (cu *se*) ~ *se dictaturā* CIC. a renunța la dictatură, ~ *se non modo consulatu, sed etiam libertate* CIC. a renunța nu numai la consulat, dar și la libertate; (fără *se*) ~ *magistratum* SALL. (*dictaturam* LIV.) a renunța la o demnitate, la dictatură, (*abs.*) *abdicaverunt consules* CIC. consuli au renunțat la funcția lor.

abdicō², *ere, xi, ctum vt. (term. augural și juridic)* a se opune, a interzice: *cum aves abduxissent tres partes* CIC. deoarece păsările (auspiciile) au interzis trei părți.

abdidi *pf. v. abdō*

abditē *adv.* pe ascuns ECCL.

abditus (3) *p. pf. v. abdō* // **adj.** ascuns vederii, tainic; (*fig.*) secret, misterios: *abdita pars aedium* SALL. o parte tainică a casei, *abdita loca* SALL. locuri ascunse, *sententiae abditae* CIC. gânduri tainice, *vis abdita quaedam* LUCR. un fel de forță misterioasă // **subst. n. pl. (poet.)** *terrae abditae* LUCR. măruntăile pământului, *abdita rerum* HOR. lucruri ne-

cunoscute; (*adverbial*) *in abdito* într-ascuns, în secret; *ex abdito* din adincuri misterioase.

abdō, *ere, didi, ditum vt. I* a îndepărta, a retrage: *copiae paulum ab eo loco abditae* CAES. trupele au fost retrase la o mică depărtare de acest loc, (*ea*) *in insulam Seriphon abdita est* TAC. aceasta a fost îndepărtată (exilată) în insula Seriphos, ~ *se in montes* VERG. a se retrage în munți, ~ *se in occultum* CIC. a se retrage în umbră, *se ~ litteris* CIC. a se cufunda în cărți; 2) a ascunde: ~ *se in silvas* CIC. a se ascunde în păduri, *se in suis tectis* ~ LIV. a sta ascunși în casele lor, *abditi inter sarcinas* TAC. ascunși printre bagaje, *cultrum sub veste abditum habere* LIV. a avea cuțitul ascuns sub haină; 3) (*poet.*) a viri (pină a nu se mai vedea), a înfige: *lateri abdidit ense* VERG. a înfipt sabia în coapsa lui, ~ *ferrum in armo feræ* OV. a viri sabia în coapsa fiarei, ~ *totos sub unguine dentes* OV. a înfige adînc dinții în grăsime.

abdōmen, *minis n.* pîntec, burtă; (*fig.*) lăcomie CIC.

abdūcō, *ere, duxi, ductum vt. I* a duce cu sine (de undeva), a lua: ~ *cohortes secum* CIC. a lua cu sine cohortele, ~ *aliquem ab arato* CIC. a lua pe cineva de la plug, ~ *exercitum a Sagunto* LIV. a retrage armata de la Saguntum, ~ *aliquem vi de foro* CIC. a lua pe cineva cu forța din for, ~ *aliquem de piratis* CIC. a scoate pe cineva din mâinile piraiților, ~ *ex acie* CIC. a retrage din linia de bătaie, ~ *e conspectu* PL. a lua din fața ochilor, ~ *aliquem domum* CIC. a lua pe cineva acasă, ~ *in servitute* LIV. a lua în sclavie, ~ *puellam* vi PL. a lua cu forța o fată, ~ *ad cenam* PL. a invita la masă; (*poet. fără prep.*) *me quascumque abducite terras* VERG. Aen. 3, 601 duceți-mă pe orice țărmuri; 2) a-i lua (ceva cuiva): ~ *legiones a Bruto* CIC. a-i lua lui Brutus legiunile, (*poet.*) ~ *somnos* OV. a răpi somnul, ~ *ab aliquo discipulos* CIC. a-i lua cuiva școlarii, *abducta armenta* OV. cirezile răpite, ~ *aliquam marito* SUET. a lua o femeie soțului ei; 3) a separa, a îndepărta, a abate, a distrage, a atrage (la rău): ~ *animum a corpore* CIC. a separa spiritul de corp, *se ~ a republicae cura* CIC. a se îndepărta de preocupările publice, ~ *animum a sollicitudine* CIC. a abate spiritul de la griji, ~ *aliquem a negotiis* PL. a distrage pe cineva de la treburi, *ad hanc licentiam me abducis?* CIC. mă atragi spre acest dezmăț?, ~ *artem ad mercedem atque quaestum* CIC. a înjosi arta, făcînd din ea o marfă și un mijloc de profit.

abductiō, *ōnis f. 1* ducere; 2) captivitate AMBR.; 3) retragere, singurărate VULG.

abecedarius (3) *adj.* alfabetic // **abecedarii**, *ōrum m. pl.* începătorii care învață alfabetul ECCL. // **abecedaria**, *ae (subînt. ars) f.* învățare a literelor // **abecedarium**, *īī n.* abecedar ECCL.

abēgi *pf. v. abigo*

Abella, *ae f.* oraș în Campania (*bogat în pomi fructiferi*) // **Abellānus** (3) *adj.* al Abellei, din Abella // **Abellāna nux** sau **abellāna (avellāna)**, *ae f.* alună CAT.

abeō, *ire, īī, itum vi. I* a pleca (de undeva), a se duce: *abeam an maneam?* PL. să plec sau să rămîn?, *abī, nuntia* PL. du-te și anunță, ~ *ab oculis* PL. a pleca din ochii cuiva, *abis e conspectu meo?* PL. pleci din

fața mea?, *abi prae, iam ego sequar?* PL. du-te înainte, cu vin îndată, ~ *de provincia, de Sicilia* CIC. a pleca din provincie, din Sicilia, ~ *ex Africa* SALL. a pleca din Africa. (*fără prep.*) ~ *hac urbe, ~ comitio* LIV. a pleca din acest oraș, de la adunare, (*cu inf.*) *abi quaerere* PL. du-te de vezi, *abiit aedem visere* PL. s-a dus să vadă casa, (*cu supin*) *abi ambulatum* du-te de te plimbă ~ *exsulatum* LIV. a pleca în exil.

II (fig.) I (*cu o determinare predicativă, arătînd rezultatul*) a ieși: *Romani victores abierunt* LIV. romanii au ieșit învingători, *pauci integri abeunt* SALL. puțini scapă nevătămați, *ne hostes inultos ~ sinat* SALL. să nu lase ca dușmanii să-i scape fără a se răzbuna pe ei, *tu missus abibis* HOR. vei pleca de aici liber, *nemo non donatus abibit* VERG. nimeni nu va pleca de aici fără să primească un dar, *non possumt haec sic* ~ CIC. astea nu se pot termina așa, *non hoc tibi abibit* CATUL. asta nu-ți va merge așa; (*spec. la licitație, vînzări*) *ne res abiret ab eo* CIC. ca afacerea să nu-i scape; **2** a pleca (dintr-o funcție), a părăsi (o demnitate): ~ *consulatu* CIC. a părăsi consulatul, ~ *dictaturā* CIC. a părăsi dictatura; **3** a se îndepărta (de la o temă, o chestiune): *illuc, unde abii, redeo* HOR. mă întorc la chestiunea de la care am plecat, *ne longius abeam* CIC. ca să nu mă depărtez prea mult de subiect, *quid ad istas ineptias abis?* CIC. pentru ce te depărtezi de chestiune, ocupîndu-te de asemenea prostii?, ~ *ab iure* CIC. a se depărta de lege; **4** a trece (dintr-o stare în alta), a se transforma: *e in u abiit* VARR. „e” s-a transformat în „u”, *vestes in villis abeunt* OV. hainele se preschimbă în peri, *abiit ad deos Hercules* LIV. Hercules a trecut în rîndul zeilor, *abit res a consilio ad vires pugnantium* NEP. chestiunea trece dintr-una de judecată într-alta de forță a luptătorilor, *tutela abit ad propinquos* CIC. tutela trece asupra rudelor; **5** a trece, a dispărea: *menses abierunt decem* TER. au trecut zece luni, *abiit illud tempus* CIC. a trecut vremea aceea, *nausea iam plane abiit* CIC. a trecut de tot greața, *abiit somnus* OV. (*timor* LIV.) a trecut somnul, frica; **6** (*poet.*) a pătrunde, a se întinde: *cornus sub pectus abit* VERG. cornul pătrunde sub piept, *vis mali abit artus* OV. răul se răspîndește în tot trupul, *longius nefas abiit* OV. ticăloșia s-a întins mai departe; **7** (*fam.*) a se duce: *abi, in malam rem!* PL. du-te la naiba! *abi, in malam crucem!* PL. du-te la dracul!, *abi, nescis inescare homines!* TER. fugi de-aici, nu știi să momești oamenii!; [*abin* = *abisne*; *abissem* = *abissem*].

Abeona, *ae f.* divinitate protectoare a primilor pași pe care-i face copilul mergînd din brațele cuiva în brațele altuia AUG.

abequitō, *āre, āvī vi.* a pleca pe cal LIV.

aberrātō, *ōnis f.* scăpare de necazuri CIC.

abeuntis (genit. de la *abiens*) *p. pr. v. abeo*

aberrō (*I*) *vi.* **1** a se rătăci, a se pierde: ~ *inter homines a patre* PL. a se pierde printre oameni de tatăl său, ~ *pecore* LIV. a se rătăci de turmă; **2** (*fig.*) a se depărta, a se abate: ~ *a regula, a proposito* CIC. a se depărta de regulă, a se abate de la scopul propus, ~ *in melius* PLIN. a se depărta (de original) înfrumusețîndu-l, ~ *coniecturā* CIC. a se înșela în presupu-

nerea sa, ~ *quasi a miseria* CIC. a uita oarecum de nenorocire; (*abs.*) *tamen aberro* CIC. totuși mă uit.

abfore *inf. viit. v. absum; abforem conjct. impf. v. absum*

abhinc *adv. I* (*de timp, pe lîngă num. card., numărînd din momentul de față înapoi; frecv. urmat de ac., var de abl.*) acum ... (sînt de atunci): *quaestor fuit ~ annos quattuordecim* CIC. a fost cvestor acum paisprezece ani, ~ *triginta diebus* CIC. acum trezeci de zile; **2** (*de loc*) de aici LUCR.

abhorrens, *ntis p. pr. v. abhorreo // adj.* nepotrivit: *abhorrentes lacrimae* LIV. lacrimi nepotrivite cu situația.

abhorreō, *ēre, uī vi. I* a fugi (de ceva), a avea oroare (de): ~ *ab re uxoria* TER. a fugi de căsătorie, ~ *ab horum turpitudine* CIC. a nu putea suporta nerușinarea ăstora, *non ~ spectaculorum oblectamentis* TAC. a nu evita distracțiile spectacolelor; (*cu ac.*) ~ *pumilos* Suet. a avea oroare de pitici; (*abs.*) *omnes abhorrebant* CIC. toți aveau oroare; **2** (*fig.*) a fi departe de ... a nu se potrivi, a fi în contradicție cu ...: *Caelius longe ab ista suspicione ~ debet* CIC. Caelius trebuie să fie departe de această bănuială, *oratio abhorret a persona hominis gravissimi* CIC. cuvintele nu se potrivesc cu persoana unui om foarte serios, *res abhorret a fide* LIV. lucrul este de necrezut, *orationes abhorrent inter se* LIV. spusele nu se potrivesc între ele, *abhorrebat a fide quemquam ... intratum* LIV. era greu de crezut că cineva va intra.

abhorrescō, *ere v. horrescō*

abiciō, *ere, iēcī, iectum vt. I* (separare) **I a.** a arunca, a așvîrli: *pilis obiectis temere* LIV. lăncile fiind aruncate la întîmplare, *si te forte uret sarcina, abicito* HOR. dacă te va bate cumva povara, arunc-o, ~ *arma, scutum, hastas*, a arunca armele, scutul, lăncile (părăsind lupta); **b.** (*spec.*) a vinde pe mai nimic: ~ *aedes* PL. a vinde pe nimic casa; **2** (*fig.*) a lăsa la o parte, a părăsi, a renunța (la): *abiciamus ista* CIC. să lăsăm astea la o parte, ~ *omnem spem* CIC. a renunța la orice speranță, *si Catilina consilium belli faciendi abiecerit* CIC. în cazul în care Catilina va renunța la planul de a face război, ~ *salutem pro te* CIC. a lăsa la o parte grija de viața mea pentru tine, ~ *memoriam beneficiorum* CIC. a nu se mai gîndi la binele ce i s-a făcut, *Scaurum iam pridem Pompeius abiecit* CIC. de multă vreme Pompeius l-a abandonat pe Scaurus. **II** (*mişcare de sus în jos*) **I** a arunca: ~ *corpus in mare* CIC. a arunca corpul în mare, ~ *caput centurionis ante pedes eius* LIV. a așvîrli capul centurionului înaintea picioarelor lui, *se ~ ad pedes alicuius* CIC. a se arunca la picioarele cuiva, *ego plurimum pro te supplicem abieci* CIC. pentru tine eu m-am aruncat rugător la picioarele multora, *se ~ in herba* CIC. a se culca în iarbă, *se ~ humi* PLIN. a se culca pe pămînt; **2** a doborî la pămînt: *Erymanthiam abiecit beluam* CIC. a doborît la pămînt fiara Erymanthului, *luctator ter abiectus perdidit palmam* SEN. luptătorul de trei ori culcat la pămînt și-a pierdut premiul, *super abiectum (hostem) pede nixus* VERG. apăsînd piciorul pe dușmanul doborît la pămînt; **3** (*fig.*) **a.** a descuraja, a deprima: *maeror men-*

abicit SEN. tristețea deprimă sufletele; **se** ~ CIC. a-și pierde curajul; (*p. pf.*) **abiectus** descurajat, abătut; **b.** a coborî, a face să scadă (valoarea), a înjosi: ~ *senatus auctoritatem* CIC. a micșora autoritatea senatului, ~ *suas omnes cogitationes in rem tam humilem* CIC. a-și coborî mințea pînă la un lucru atît de neînsemnat; **c.** (*ret.*) ~ *versum* CIC. a arunca la întîmplare un rînd.

abiectē *adv.* **1** umil, jos CIC.; **2** josnic, laș GELL.

abiectiō, ōnis f. abatere, tristețea, deprimare: ~ *animi* CIC. descurajare.

abiectus (3) *p. pf. v. abicio* // **adj.** **1** de jos: *familia abiecta atque obscura* CIC. familie de jos și necunoscută; **2** josnic, abject: *nilhil abiectum cogitare* CIC. a nu gîndi la nimic josnic, *animus abiectissimus* QUINT. sufletul cel mai abject; **3** abătut, descurajat: *fracti et abiecti* CIC. înfrinți și descurajați; **4** (*ret.*) neîngrijit, comun: *abiecta oratio* CIC. vorbire neîngrijită, *senarii abiecti* CIC. senarii prozaici.

abiegineus, abiegneus și abiegnius v. abiegnus

abiegneus (3) *adj.* de brad, PL. ș.a.

abiēs, etis f. **1** brad; **2** (*fig.*) **a.** scîndură de brad: *intexunt abiete costas* VERG. cîptușese coastele (calului de lemn) cu scînduri de brad; **b.** corabie: *labitur vadis* ~ VERG. corabia alunecă pe valuri; **c.** lance: *transverberat abiete pectus* VERG. strîpunge pieptul cu lancea; **d.** scrisoare (pe o foaie de brad) PL.; **e.** coapte (de brad) ale tăbliței de scris MART.

abietarius (3) *adj.* de brad // **abietarius, ii m.** tîmplar VULG.

abiga, ae f. (*bot.*) nucșoară (*sămînța aromată a nucșorului*) PLIN.

abigeator, ōris m. hoț de vite PAUL.

abigeatus, ūs m. jefuire de vite DIG.

abigeus, i m. hoț de vite DIG.

abigō, ere, ēgī, actum vt. **1** a alunga, a izgoni: ~ *volucres et feras* CIC. a izgoni păsările și fiarele, ~ *curas* HOR. a alunga grijile, ~ *uxorem* SUET. a-și alunga soția, a divorța, ~ *partum sibi medicamentis* CIC. a avorta cu ajutorul leacurilor, *conscientiā abigi* HOR. a fi chinuit de conștiință, *oculi abacti* SIL. ochi afundați în cap, *nox abacta* VERG. noaptea pe trecute; **2** (a mîna în altă parte) a răpi, a fura (o turmă): *pecora abacta (sunt)* LIV. turmele ne-au fost furate; ~ *praedas hominum pecorumque* CIC. a lua prăzi în oameni și vite.

abin = abisnc

abinde v. inde

abistinc v. istinc

abitiō, ōnis f. plecarea PL.

abitō, ere vi. a pleca PL.

abitus, ūs m. **1** plecarea: *abitu eius* TER. la plecarea lui; **2** (loc de ieșire) ieșire: *omnemque abitum custode coronant* VERG. ei înconjură cu paznici orice ieșire.

abiudicō (I) *vt.* **1** a lua prin judecată (ceva cuiva): ~ *Alexandriam a populo Romano* CIC. a-i lua prin judecată poporului roman Alexandria; **2** (*fig.*) a depozeda: *me a vita abiudicabo* PL. am să mă lipsesc de viață, *sibi libertatem abiudicavit* CIC. a renunțat la libertatea lui.

abiugō, āre vt. a dejuga; (*fig.*) a îndepărta PACUV.

abiungō, ere, iūnxi, iūnctum vt. **1** a dejuga, a deshăma: ~ *iuvencum* VERG. a dejuga juncanul; **2** (*fig.*) a îndepărta, a izola CIC.

abiūrō (I) *vt.* a tăgădui (prin jurămînt fals): ~ *credidum* SALL. a tăgădui ceea ce i s-a încredințat, *in iure abiurant pecuniam* PL. la judecată neagă că au primit bani.

ablactātiō, ōnis f. întărcare VULG.

ablactō (I) *vt.* a întărca ECCL.

ablaqueātiō, ōnis f. săparea pămîntului la rădăcina viței de vie, a pomilor COL.

ablaqueō (I) *vt.* a săpa pămîntul la rădăcina viței de vie, a pomilor (*pentru a înlătura hățîșul*) CAT.

ablātiō, ōnis f. îndepărtare ECCL.

ablātivus, i m. (subînt. **casus**) cazul ablativ QUINT.

ablātōr, ōris m. cel care ia cu sine, răpitor ECCL.

ablātus (3) *p. pf. v. auferō*

ablegātiō, ōnis f. trimiterie, expediere LIV.; (*spec.*) îndepărtare, relegare: ~ *iuventutis ad bellum* LIV. trimiteria tineretului la război; ~ *Agrippae* PLIN. izgonirea lui Agrippa.

ablegō (I) *vt.* **1** a trimite: ~ *aliquem foras* PL. a trimite pe cineva afară, ~ *pueros venatum* LIV. a trimite copiii să vîneze; **2 a.** a îndepărta: ~ *honestos homines* CIC. a-i îndepărta pe oamenii cinștiți, *bellum nos ab urbe ablegatos tenet* LIV. războiul ne silește să fim departe de oraș, ~ *aliquem a penatibus suis* LIV. a alunga pe cineva din cîminul său; (*fig.*) *haec legatio a fratris adventu me ablegat* CIC. această misiune mă face să nu fiu de față la sosirea fratelui meu; **b.** (*spec.*) a îndepărta din post (din funcție), a concedia: *magna pars ablegati* LIV. o mare parte dintre ei au fost revocați.

ablevō, āre vt. a ușura, a despovăra AMBR.

abligurriō (IV) *vt.* a linge (de tot, complet) ARN.; (*fig.*) a minca (o avere), a prăpădi, a risipi; ~ *patria bona* TER. a prăpădi averea pîrintească.

abligurritiō, ōnis f. risipire SERV.

abligurritōr, ōris m. risipitor AMBR.

ablocō, āre vt. a da cu chirie: ~ *domum* SUET. a-și închiria casa.

ablūdō, ere vi. a nu se potrivi, a diferi, a se deosebi: *haec a te non multum abludit imago* HOR. S. 2, 3, 320 acest portret nu se deosebește prea mult de tine (seamănă destul de bine cu tine).

abluō, ere, ut, ūtum vt. **1 a.** a curăța (spălînd), a spăla: ~ *pedes alicuius* CIC. *manus* SEN. *vulnera* VERG. a spăla picioarele cuiva, mîinile, rînille, *se ~ flumine vivo* VERG. a se spăla în apă curgătoare; **b.** (*spec.*) a boteza; **2** (*fig.*) a șterge, a îndepărta: ~ *maculas* a șterge petele (morale), *perturbatio animi placatione abluatur* CIC. tulburarea sufletească să se steargă prin împăcare, *torrens abluens villas* SEN. un torent care ia cu el gospodăriile, *sittis abluitur* TAC. setea se stinge.

ablūtiō, ōnis f. spălare PLIN.; (*spec.*) purificare, botezare ECCL.

ablūtōr, ōris m. cel care spală, cel care curăță TERT.

ablūviō, ōnis f. luarea (pămîntului) de către ape GROM.

ablūvium, ii n. inundare, potop *ap.* GELL.

abnatō, āre vi. a se depărta înotînd STAT.